

Už pred rokom 1517 sa začali prejavovať snahy o nápravu v katolíckej cirkvi, ktorá sa prestala držať svojho pôvodného poslania. Jej chyby sa ukázali nielen v oblasti cirkevnej, ale aj v sociálnej.

500. výročie reformácie

V Anglicku v 14. storočí preložil Ján Viklef (anglicky John Wycliffe), profesor na Oxfordskej univerzite, Bibliu do angličtiny. Kritizoval odpustky i božský pôvod pápežstva, vyzýval k duchovnému životu, vytýkal cirkvi zhrňanie majetku.

Ján Viklef mal veľký vplyv na rektora Karlovej univerzity a kazateľa v Betlehemskej kaplnke Jána Husa, ktorý vykonával bohoslužby v českej reči, reči prostého ľudu. J. Hus vystúpil proti pápežovi, proti predávaniu odpustkov a nabádal k mravnému životu. Pre svoje názory bol exkomunikovaný z cirkvi. Jeho život ukončilo rozhodnutie Kostnického koncilu v roku 1415, kde bol obvinený z kacírstva a upálený. Ján Hus je považovaný za predchodcu protestantstva, teda reformácie cirkvi..

V Nemecku, o sto rokov neskôr, žil medzi členmi žobravého a meditatívneho rádu obutých augustiniánov Martin Luther. Bol vysvätený za katolíckeho kňaza, urobil si doktorát z teológie a pôsobil ako kazateľ vo Wittenbergu. Štúdiom Biblie, ktorú preložil do nemčiny, prišiel k názoru, že cirkev nedodržiava to, čo káže písmo. Postavil sa proti pápežovi, videl rozpor medzi učením cirkvi a praxou, kritizoval udeľovanie odpustkov, v ktorých videl zneužívanie a podvádzanie veriacich.

M. Luther spísal a 31. októbra 1517 uverejnil 95 výpovedí, ktoré odsúdili predávanie odpustkov. Očakával akademickú diskusiu, no jeho zverejnené tézy považovala cirkev za kacírske. Bol daný do kľatby, išlo mu o život, v úkryte na hrade Wartburg spracoval základy nového náboženského učenia, a tak vznikla evanjelická cirkev augsburského vyznania. V roku 1530 bolo prečítané **Vyznanie viery** na sneme v Augsburgu pred cisárom Karolom V.

Lutherove názory sa rýchlo rozšírili a s jeho učením sa stotožnili najmä Nemci, ktorí ho prenášali aj do iných zemí. S učením sa zoznámili aj wittenbergski študenti teológie, ktorí sa vracali z Nemecka na Slovensko. Na naše územie priniesli Lutherove tézy do Bardejova kupci v roku 1517.

V roku 1520 ich prečítal farár Tomáš Preissner v Lubicí a v Prešove boli známe už pred rokom 1525.

Chudobný ľud očakával, že sa mu reformáciou postavenie zlepší. Nižšie kňazstvo sa tešilo zo zrušenia celibátu a mnoho pôvodne katolíckych farárov sa aj oženilo. Reformačné učenie sa v tom čase v cirkevných obradoch obmedzovalo na kázanie na základe evanjelií a na prijímanie „pod obojím“ (telo a krv). Lutherove učenie síce objasňovalo základné princípy reformácie, no objavovali sa aj rôzne negatívne prejavy, keď v Európe vznikali nové smery a sekty. S odlišným učením prišiel napr. Kalvín.

Proti luteránstvu sa postavil szatmársky arcibiskup, ktorý v roku 1521 zvolal do Ostrihomu cirkevnú synodu, na ktorej sa malo rokovať o otázkach reformného hnutia. Dôležitý bol aj snem v Rákosi v máji roku 1525, na ktorom sa uzákonilo: *Všetci luteráni sa majú v krajine vykoreniť, kdekoľvek sa nájdu, a nielen duchovné osoby, ale aj svetské, môžu ich slobodne zajať a upáliť*. Takto bola spustená prvá vlna protireformácie.

Po moháčskej bitke roku 1526, v ktorej padlo sedem členov vysokých katolíckych hodnostárov, bolo treba riešiť iné otázky ako cirkevné a proti-reformácia sa zastavila. No už v rokoch 1545 až 1563 zasadal v Tridante koncil, na ktorom vystúpili aj zástancova reforiem. Hoci bolo katolícke učenie ubránené, v 2. polovici 16. storočia boli však na Slovensku evanjelické až dve tretiny obyvateľstva. Pre takú širokú vrstvu bolo potrebné vytvoriť novú cirkevnú organizáciu. Cirkevné obce podliehali pod katolícku vrchnosť, dokonca je zaznamenané, že odbavovanie služieb Božích vykonával *...v celom Uhorsku kňaz spievajúc v katolíckom kňazskom ornáte*.

Trvalo niekoľko rokov, kým bolo možné riešiť dôležité otázky novej cirkvi, čo sa konalo na synodálnych zasadnutiach. Mimoriadny význam má Prešovská synoda z roku 1546, na ktorej boli formulované základné pravidlá cirkevného poriadku. Počas ďalších rokov sa neustále nastoľovala otázka samostatnej evanjelickej cirkvi. V roku 1581 bol v Bardejove vydaný Katechizmus Martina Luthera v češtine.

V roku 1608 potvrdil uhorský snem náboženskú slobodu na združovanie a možnosť voliť si vlastných biskupov. Palatín Juraj Turzo zvolal v roku 1610 synodu do Žiliny, kde sa vytvorili tri superintendencie, zvolili si biskupov – superintendentov a prijali zákony viery pre evanjelickú cirkev. Ďalšia synoda sa konala v roku 1614 v Spišskom Podhradí, na ktorej sa k evanjelikom pripojili aj oblasti východného Slovenska. O synode konanej v Prievidzi roku 1620 sme písali v PO 4/15.

Na rozširovaní a upevnení evanjelickej cirkvi na území Slovenska majú veľkú zásluhu Turzovci. Medzi aktívnych členov rodu patrili Stanislav, zemeľpán z Bojníc, ktorý sa zaslúžil o pozdvihnutie evanjelického školstva, zakladal gymnáziá a nadaných študentov vysielal na ďalšie štúdiá do Nemecka.

Na hornej Nitre sa o rozširovanie novej viery zaslúžili šľachtické rody Kostolányovcov a Majthényovcov v Zemianskych Kostol'anoch, v Diviakoch rodina Ujfalušiovcov a Divekyovcov, ako aj nemeckí usadlíci v okolitých obciach – v Handlovej, Nitrianskom Pravne, Tužine, Kľačane a Malinovej.

Protihabsburské povstania i boje s Osmanskou ríšou ovplyvnili náboženskú otázku na Slovensku. V rokoch 1673 a 1674 sa konali krvavé sudy v Bratislave a v roku 1687 v Prešove, tzv. Caraffov krvavý tribunál. Kostoly evanjelikom odoberali a kňazov vyhánali z farností.

Protireformačné sily – štátna moc, rehoľné rády, ale najmä jezuiti vyvíjali nátlak na evanjelické komunity, ktoré koncom 17. storočia takmer zanikli. Zásluhou biskupa Daniela Krmana vznikol Bojnicksko-topoľčiansko-hlohovecký seniorát, ktorý prestal existovať Rákociho porážkou. Prelom 17. a 18. storočia bol obdobím neustáleho boja medzi katolíkmi a evanjelikmi. Satmárskym mierom v roku 1711 však bola potvrdená náboženská sloboda. Kráľ Karol VI. dal v roku 1734 súhlas na stavbu artikulárneho kostola v Z. Kostol'anoch.

Pamätným dňom v dejinách evanjelickej cirkvi je 25. október 1781, keď Jozef II. vydal Tolerančný patent. Pre evanjelickú cirkev znamenal koniec náboženskej neslobody a vytvoril podmienky na praktizovanie jej obradov. Tie sa vyznačujú hlavne spevom počas bohoslužieb. V ich spevníkoch sa nachádzajú hymnické diela evanjelických básnikov a mnohé Bachove skladby sú určené najmä pre evanjelické služby Božie. Na rozdiel od katolíckej viery evanjelická neuznáva svätcov, ani relikvie, a tiež nie je uznávaný kult Panny Márie, no môžu v nej už 57 rokov pôsobiť ženy ako farárky. Toto právo im bolo udelené v roku 1951. Majú rovnaké práva a povinnosti ako muži farári. Zo 14 seniorátov dva vedú farárky. Môžu byť zvolené aj za biskupky, no zatiaľ sa tak nestalo.

Anna Sabová (1943)

Pramene a literatúra:

<http://patmos.sk/dejiny-cirkevneho-zboru/> - z dňa 15. 5. 2017

http://www.nadaciakrestanskaobnova.sk/?page_id=32 - z dňa 5.5.2017.

<http://domov.sme.sk/c/4241106/v-evanjelickej-cirkvi-posobia-zeny-ako-fararky-uz-57-rokov.html> - z dňa 2.5.2017.

CHOVANOVÁ, D.: Z plnosti srdca prehovorili jeho ústa... In: *Literárny týždenník* č. 17 – 18, 10. mája 2017, s. 4-5.